

מוקדש לאמו"ר, הרב **יצחק פרנק**, מחבר המילון התלמודי

The Practical Talmud Dictionary

בהגיעו לגבורות

יפוצו מעיינותיך חוצה עוד שנים רבות בסיעתא דשמיא,

ובריות גופא ונהורא מעלמא יחד עם אמנו מורתנו **מרשה** שתחיה

מענה לשון - ענייני לשון בדף היומי

אוריאל פרנק

- **ברכות נא ע"ב**

שדר או שלח?

מתוך

גמרא סדורה

הניקוד, הפיסוק וכו'

של הרב דניאל ברק ווינט

"ומשגרו לאנשי ביתו במתנה".

כי היכי דתתברך דביתהו.

עולא אקלע לבי רב נחמן כריה ריפתא, כריה ברכת מזונא,

יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן,

אמר ליה רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא.

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש,

שנאמר: "וברה פרי בטנה" ²⁶⁷ (דברים ז, יג) - פרי בטנה לא נאמר, אלא "פרי בטנה".

תניא נמי הכי:

"רבי נתן אומר:

מנין שאין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש?

שנאמר: "וברה פרי בטנה" (דברים ז, יג) - 'פרי בטנה' לא נאמר אלא "פרי בטנה".

אדהכי שמעה ילתא,

קמה בזיהרא, ועלתה לבי חמרא, ותברא ארבע מאה דני דחמרא.

אמר ליה רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרנא.

שלח לה: כל האי נבגא דברכתא היא.

שלחה ליה: ממהדורי מילי, ומסמרטוטי פלמי.

"אמר ליה רב נחמן: נְשַׁדֵּר לֵה מַר כָּסָא אַחְרִינָא. שְׁלַח לֵה: "כֹּל הָאֵי נִבְגָּא דְּבִרְכַתָּא הִיא". שְׁלַחָה לֵיה: "מִמְהַדוּרֵי מִילֵי וּמִסְמַרְטוּטֵי כְּלָמֵי".

האל"ף בי"ת של לימוד תורה: העיון המדויק בלשונה.

הבנת המילים הארמיות תורמת להבנה נכונה ומדויקת של התלמוד. נדגים זאת מתוך מילון "לשון לימודים" של אמו"ר, הרב יצחק פרנק, הי"ו, שנמצא במדור המילונים בפורטל הדף היומי.

מה בין שידור לשליחה?

שורש של"ח משמש בלשון התורה הן לשליחת דברים מוחשיים (כמו "וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת גְּדֵי הָעֶזִים", בראשית לח, כ) והן לשליחת דיבורים ("וְהִיא שְׁלִיחָה אֶל תְּמִינָה לְאָמֵר: לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ, אֲנֹכִי הִנְהִי", שם, כה). בארמית של התלמוד הבבלי אנו מוצאים שיש לפעל העברי "שְׁלַח" (בבניין קל) שני פעלים מקבילים: "שְׁלַח" וגם "שְׁדַר". עיון במסכת מגילה (ז ע"ב) יגלה שיש בידול משמעות בין פעלים אלה: "רבי יהודה נשיאה שְׁדַר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא [= ירך של עגל משולש] וגרבא דחמרא [= ונאד יין]. שְׁלַח ליה: קַיִמַתּוּ בְּנוֹ רַבִּינוּ וּמְשֻׁלּוּחַ מְנוּת' [שהרי שלח שתי מנות; ע"פ רש"י]¹". רבי יהודה נְשִׂיאָה² נתן לשליחו שתי מנות (בשר ויין) כדי שיביאם לרבי אושעיא ידידו³. פעולה זו מתוארת בשורש הארמי שד"ר. לעומת זאת, השליחות בכיוון השני, ששלח רבי אושעיא אל הנשיא לא מתוארת בשורש שד"ר, כי הוא לא שלח בחזרה "משלוח מנות", אלא הוא העביר באמצעות השליח מִסָּר מילולי, המובא מיד בציטוט ישיר: "קיימת בנו רבינו...". לשליחות כזו משמש בארמית הבבלי שורש של"ח (בבניין קל⁴).

בזמן לימוד גמרא השאַר את העברית החדשה בצד!

חילוק זה הפוך ממה שמקובל בעברית החדשה⁵: אנו רגילים "לשלוח" גם הודעות וגם דברים פיזיים, כמו משלוחים וחבילות; ואילו שורש שד"ר התייחד בלשונו להעברת מידע ומסרים באֶלְחוּט (שְׁדַרְנֵי רשות השידור העבירו שְׁדַר בשידורי הרדיו), וגם לשידור תחושות ומסרים בלתי מילוליים (כמו ביטחון עצמי, זלזול וכו'). אך בבבלי המצב הפוך: שד"ר הוא המוחשי.

מה שלחו לילתא?

לאור הנ"ל, נעיין במסופר במסכת ברכות (נא ע"ב) על עוֹלָא שהתארח בבית רב נחמן ואשתו יִלְתָּא (וי"ג: יִלְתָּא⁶). אחרי שילתא כעסה על העלבון שעולא לא נתן לה לשתות מכוס של ברכה והלכה לבית היין ושברה בחמתה 400 חביות של יין, ניסה לפייסה רב נחמן בעלה בבקשו מעולא: "נְשַׁדֵּר לֵה מַר כָּסָא אַחְרִינָא" [= ישלח לה אדוני כוס אחר⁷].

האם עולא נאות לבקשת מארחו לשלוח כוס חלופי לפייס את בעלת הבית? המשפט הבא בגמרא הוא: "שְׁלַח לֵה: "כֹּל הָאֵי נִבְגָּא דְּבִרְכַתָּא [גביע של ברכה] הִיא".

א. יש מבארים ש"שלח לה"⁹ היינו שליחת כוס: עולא בסופו של דבר נכנע ושיגר¹⁰ לה כוס אחר כפי שביקש רב נחמן, אלא שהוא הוסיף ומסר לה מסר מילולי (או כדי לפייסה¹¹, או כדי להבהיר שהוא לא חזר בו¹²). בביאור זה יש שני דחקים לשוניים: (1) חסר פעל אמירה, ונאלצים "להשלים" אותו: "שלח [לה עולא כוס יין ואמר] לה..."¹³ (2) לא מובן מדוע רב נחמן נוקט פעמיים בשורש שד"ר בשתי בקשותיו שהכוס ישוגר אל ילתא: "לישדר/נשדר"¹⁴ לה כסא – לעומת העברת המסרים המנוסחת בשורש של"ח: "שלח לה", וכן בהמשך, ב"עקיצה" שהחזירה ילתא: "שלחה ליה".

ברם, לפי החילוק הנ"ל, "שלח" בארמית בבליית הוא שליחת מִסָּר מילולי, ואם כן, לא כתוב שכוס כלשהו נשלח לילתא!¹⁵ עתה נותר לבאר מה פירוש המִסָּר שנשלח אליה, ומי שלחו.

ב. יש מפרשים שזהו מִסָּר מרגיע ומפייס ששולח רב נחמן לאשתו, בנוסף לבקשתו החוזרת מעולא שישלח לה כוס אחר¹⁶. גם ביאור זה מעט דחוק, כי חסר ו': היינו מצפים שיהיה כתוב "אמר ליה רב נחמן לעולא... [שלח לה]". ללא ו', משמע שהשולח הוא עולא, המגיב לבקשת רב נחמן ממנו¹⁷.

אך גם אם נפרש ששליחות זו אינה אלא שליחת מִסָּר ושעולא הוא השולח, יש שתי פרשנויות למִסָּר זה:

1. יש מפרשים שבמקום שעולא יציית לגמרי לרב נחמן לשלוח לילתא כוס¹⁸, הוא הסכים לשלוח לה מִסָּר הבהרה שאולי ירגיע אותה, לאמור: "יש ברכה בכל היין שבחבית¹⁹, כך שלא הפסדת כלום. גם אם לא שתית מכוס הברכה, יכולה את לשותות יין משאר החבית, ותתברכי באותה מידה"²⁰. גם ביאור זה מעט דחוק, כי בדרך כלל מתקשר הכינוי הרומוז "פל האי" אל משהו שהוזכר קודם לכן, ולכן מסתבר שאין הכוונה אל "החבית הזו" שעד עתה לא הוזכר שמה. אילו זו היתה כוונת עולא, היה צריך לומר "פל) האי חביתא – נבגא דברכתא היא".

לכן מסתבר יותר ש"פל האי" רומז אל כל היין שהיה ב400 החביות, וזה מוביל אותנו לפירוש האחרון:

2. נראה כי פשט הגמרא הוא שעולא עומד בסירובו, ובמקום לשעות לבקשת מארחו לשגר לילתא כוס, הוא מעביר מִסָּר עוקצני: למראה נחלי היין הזורמים ממאות החביות²¹ ששברה ילתא, סונט בה עולא: "כל זה" [=היין שנשפך מהחביות] "זהו כוס הברכה"²², כלומר: "שתי את היין שנשפך מהחביות ששפךך במו דנדך!"²³

לפי פירוש זה, אפשר להבין קצת יותר את התגובה העוקצנית והמעליבה של ילתא החותמת את הסיפור, וכאמור, כך מובן דיוק לשון התלמוד בבידול שבין "שלח" ל"שדר".

עוד אפשר להציע שמא בדברי עולא רמוזות ביקורת על כעסה המוגזם של ילתא והצעה היכן נמצאת הברכה באמת: כך דורשים חז"ל מהכתוב (שמות כג, כה): "ויברך את לחמך ואת מימך" – "כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים, אינו בכלל ברכה" (עירובין סה ע"א). ובט"ז (או"ח רצו, א) באר דהיינו שלא יתרגז אדם

בביתו, ואפילו אם יארע לו היזק כמו שנשפך יין ע"י אחד מבני הבית, יחשב לו כאלו היה מים, כי הכעס מביא לבית את הפך הברכה (סוטה ג, ב).

העמקה נוספת:

בקידושין ע, ע"א (גם כן בעניין ילתא) נאמר: "נשדר ליה מר שלמא לילתא" [= ישלח אדוני דרישת שלום לילתא], ולאור הנ"ל היינו מצפים ל"שלח", ולא ל"שדר"! אמנם, שלא כמו לעיל, אין ב"שליחה" זו ציטוט הדברים שנאמרו. לכן נראה כי ההבחנה היותר מדויקת היא ששד"ר משמש עם מושא ישיר: בדרך כלל מוחשי, אך יכול להיות גם מושא ישיר מופשט, כ"דרישת שלום". ואילו של"ח מיוחד ל"מְסָר" המובא מיד בציטוט ישיר.

שד"ר בניבים קדומים יותר של הארמית:

שורש שד"ר מופיע לראשונה בארמית המקראית:

"הָיָא מְשַׁדְר לְהַצְלוּתָהּ" (דניאל ו, טו) –

• ר"א אבן-עזרא: "משדדר – אין לו חבר, ופירושו כמו: מחשב בכל יכולתו ומבקש עלילות".

• רמב"ן (שמות כב, טו ד"ה וְכִי יִפְתָּהּ): "מְשַׁדְרַל ועושה תחבולות".

"וְאֶשְׁתַּדֹּר עֲבָדֶיךָ בְּגִנְהָ" (עזרא ד, טו) –

• ר' משה קמחי: "ואשתדור - תרגום 'הַנְּהַ שְׁלַחְתִּי (את) הַגְּדִי הַנְּהַ' (בראשית לח, כג) – "שדרית" (ת"א); מתנות ושילוחים היו עושים בקרבה לעוזרים אותם. או: עלילות, כמו "הוה משדדר להצלותיה" (דניאל ו, טו)."

• ר' ישעיה מטראני: "ואשתדור עבדיך בגוה - ומרד נעשה בתוכה. והוא לשון שליחות; תרגם "וישלח" (בראשית ח, ז): 'ושדר' (ת"י), שכן צד המורדים לשגר מלכים שיעזרום".

בתרגומי המקרא הארמיים מצאנו שיטות אחרות בשימוש בשורשים של"ח ושד"ר, ויש גם כמה פסוקים שנפל ספק כיצד תרגם אונקלוס. ראה:

• בראשית לח, יז והערת "מסורת מפורשת" שם בתאג' פרשה מפורשה של הר"י צובירי;

• בראשית לח, כג והערת פרשגן מאת הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן, עמ' 713–714.

תוספת ע"פ מו"ר, פרופ' יואל אליצור [הניסוח על אחריותו]:

בארמית הארצישראלית אין שד"ר שכיח ביותר, ולכן בירושלמי משמש של"ח בשני המובנים, כמו בעברית. המעשה הנ"ל ממסכת מגילה נמצא בירושלמי ה"ד ע"ד (עמ' 744) והואיל ומדובר במעשה ארצישראלי, יש לתת את הבכורה לנוסח הירושלמי [וכמו שכתב המהר"צ חיות בגטין, ז, א: "כל היכי דמספר הבבלי ענין של חכמי א"י להיפך מן הירושלמי, אזי דברי הירושלמי עקרים. מפני שהם היו בקיאים טפי במאורעות חכמיהם"], ובדומה לו מצוי גם בבבלי בכ"י אוקספורד, פרמא ולונדון ובגליון כ"י מינכן ב' ובילקוט וברבנו חננאל ובתוס' רי"ד ובריטב"א

ובמנורת המאור. בשאילתות ויקהל נתהפך רישא לסיפא ונעשה בלתי מובן, ונראה שגירסה זו היתה לפני רש"י ולכן מחקה (דק"ס). לפי גירסת רש"י ופירושו, הסיפור איבד קצת מהעוקץ שלו. עכ"פ, בכ"י לונדון (הספריה הבריטית 400) מופיע "הדר **שלח** ליה" ולא "שדר ליה".

אפ"ר:

נראה להציע שזהו הניסוח המקורי – "נוסח המקור" בארמית הארצישראלית, אבל בשני כתבי יד (קולומביה 294–295 ומינכן 140) מופיע "הדר **שדר** ליה", ואולי הם "הנוסח המקורי" של הגירסא הבבלית, שבה הבחינו בין שדר לשלח, וערכו את הלשון בהתאם. הנה חלק מהנוסחאות השונות של הסוגיה, מאתר הכי גרסינג:

קולומביה 295–294	מינכן 95	מינכן 140	הספריה הבריטית 400	גטינגן 3	פיזרו (רס"ט - רע"ז)	ונציה (ר"פ - רפ"ג)	וילנא
ר' יהודה נשיאה שדר ליה לר' אושעיה איטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימתה בנו רבינו ומתנות לאביונים הדר שדר ליה כוליה עגלא תילתא שלישי לבטן*] ותלתה גרבי דחמרא שלח ליה קיימתה בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו	ר' יהוד' נשיאה שדר ליה לרב הושעיה איטמא דעגלא תילתא ומלי דחמרא שלח ליה קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו	ר' יהודה נשיאה שדר ליה לר' הושעיא אטמא דעגל' תל[י]תא [וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבנו ומתנות לאביונים הדר שדר ליה כולי עגלא תליתא ותלתא] ותלתא גרבי דחמרא שלח ליה קיימת [בנו] רבנו ומשלח מנות איש לרעהו	ר' יהוד' נשיאה שדר ליה לר' הושעיא אטמא דעיגלא תילתא ומלא גרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים הדר שלח ליה איהו עיגלא ותלתא ותלתא גרבי דחמרא שלח ליה קיימתה בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו	ר' יהודה שלח ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בני(י)[ו] רבנו [ומשלוח מנות איש לרעהו] (ומתנות לאביונים הדר) (שלח ליה איהו עגלא תילתא ותלתא גרבי חמרא שלח ליה קיימת בני(י)[ו] (רבנו ומשלוח מנות איש לרעהו)	רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תולתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים	רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים	רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים

הערות

¹ על מעשה זה ראה מאמרו של הרב חגי דביר "משלוח מנות מתנות לאביונים ומה שביני[הם] (קישור). וראה דיון בהמשך על הנוסחאות השונות שלו.

² רבי יהודה זה הוא בנו של רבן גמליאל ונכדו של רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה. הוא מכונה כאן בתאור הארמי "נְשִׂאָה", שבאופן מילולי פירושו "הנְשִׂאָה" (כמו התאָר של סבו): הרי אין בארמית ה' היידוע, וכדי לסמן את היידוע משתמשת הארמית בסימנת היידוע "ה־" (או "ג־"). {שתי סיומות אלה נמצאות זה לצד זה כבר בעזרא ה, יד: "דְּהָבָה וְכֶסֶפֶא". בבבל חדלה סיומת זו לשמש כתווית יידוע.} וכך כותבים בעלי התוספות (עבודה זרה לו, ע"א ד"ה אשר): "ואותו רבי יהודה הנשיא הנזכר כאן [במסכת עבודה זרה פ"ב מ"ו] הוא ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים, אלא בלשון משנה וברייתא קורא אותו הנְשִׂאָה, ובלשון אמורא קורא אותו נְשִׂאָה".

³ תלמיד רבי חייא

⁴ יעוין במילון הנ"ל משמעות שורש זה בבניין הדגוש, פֻּעַל.

יש לציין כי חילוק זה מוכח מסוגיות נוספות, אך כצפוי בנושאים כאלה, עלולים ליפול שיבושים, במיוחד כשבעברית ובניבים אחרים של הארמית משמש תמיד שורש של"ח (כנ"ל). הנה כמה דוגמאות:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קח עמוד ב

שלח ליה רבי ינאי למר עוקבא: לישדר לן מר מהנך קילורין דמר שמואל! - שלח ליה: שדורי משדרנא לך, דלא תימא צר עין אנא.

מועד קטן דף טז עמוד א

אמר רבא: מנלן דמשדרין שליחא דבי דינא, ומזמנין ליה לדינא - דכתיב +במדבר ט"ז+ וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף י עמוד ב

הוה ליה ההוא בריתא דשמה גירא, קעבדה איסורא, שדר ליה גרגירא, שדר ליה כוסברתא; שדר ליה כרתא, שלח ליה חסא

אבל ברש"י שם: הדר שדר ליה חסא - לייטוג"א בלע"ז כלומר חוס עלה.

זבחים דף קטז עמוד ב

"אימיה דְּשִׁבּוּר מְלָכָא [אימו של שבוור מלך פרס] שדרה קוֹרְבָנָא [שלחה קרבן] לְרָבָא, שְׁלַחָה ליה [ועם הקרבן שלחה לו דברים אלה]: אֶסְקִיָה נִיְהִלְיָה [העלו אותו לי, עבורי] לְשֵׁם שְׁמִים

• אגב, יש כאן בעיה בנוסח! ראה כתי"י על נִיְהִלְיָה!

תלמוד בבלי מסכת חולין דף יז עמוד א

אבוא דשמואל פגם ושדר פגם ושדר, שלחו ליה: כמגירה שנינו. תנו רבנן: [עמוד ב]

תלמוד בבלי מסכת בכורות דף נ עמוד א

רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן, שלח ליה: לישדר לי מר תלתא יתירתא דאיכא עלויהו! שלח ליה: לשדר לי מר תלתא אחרינא דאסיפו עילויהו!

רש"י מסכת בכורות דף נ עמוד א

רב אחא - כהן היה ושלח רב אשי לרב אחא.

לישלח [צ"ע בעדי נוסח!] לי מר תילתא - שנתתי לך יותר מדאי כרבא דאמר סלע דאורייתא שלש דינרין ותילתא מטי לחמשה סלעים ט"ו דינר והתילתא דאינון שתי דינרין נכי תלתא דמטי לסך הכל שבסר זוז נכי תילתא.

שלח ליה רב אחא - תשלח לי מר תלתא זוזי דהא אוסיפו עלייהו ועשאום למדת צורי דהוו חמש סלעים עשרים זוז.

⁵ אמנם הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן (פרשגן, בראשית לח, כג הערה 110) סבור אחרת.

⁶ הניקוד "ילתא" מופיע בהערת מסורה, כפי שמביא מורי פרופ' יוסף עופר בספרו (המסורה הבבלית לתורה עקרוניתה ודרכיה) בעמוד 393 [= עבודת הדוקטורט שלו, דף סג בחלק ב].
"מקור השם ילתא – קיצור של איילתא – אילה, או יעלתא – יעלה, נערה" (עדי אוסט, מעמד האישה בתלמוד; קישור).

אריאל בנימין רחמים:

המקור להשערה זו במהדיר אגרת רב שרירא גאון, דוב בער גאלדבערג המכונה ב"ג
(<https://www.hebrewbooks.org/pdfpager.aspx?req=26833&st=&pgnum=46&hilite=>)
וכן בערוך השלם (https://beta.hebrewbooks.org/pagefeed/hebrewbooks_org_48231_136.pdf)'
מביא השערה שילתא זה יעלתא בהבלעת העי"ן.

פרופ' יואל אליצור:

לגבי מקור השם ילתא אולי יש לחשוב על צורת נקבה של 'ילא' תרגום אונקלוס ל'אנקה' ובתלמוד ריש בבא בתרא
'כלילא דיאלי' ואין לתמוה על קריאת שם על שם שרצים, שכן מצאנו 'חולדה' ו'דבורה' (שכבר בתלמוד לעגו לזה
שנשים נקראות על שם זיבורא וכרכשתא, אבל מכל מקום זאת עובדה) וכן יש שפן ועכבור.
מעניין שדווקא רב נחמן הוא האומר: לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי יהירן היין וסניין שמייהו חדא שמה זיבורתא
וחדא שמה כרכשתא. **מגילה יד ב – ויקיטקסט**
⁷ בגמרא כוס לשון זכר: ומשגרו לאנשי ביתו במתנה.

⁸ כך מנקד רב עז"מ (וגם מילון יסטרוב), המעתיק גם את המילה הפרסית. במילון סוקולוף: נבגא. מדוע נקטו כאן
במילה פרסית זו? אולי כי כך היו רגילים לדבר, מעין מה שכתב מהרש"א חידושי אגדות מסכת קידושין ע, א:
א"ל תיתי דונג תשקינן א"ל כו' יש לדקדק בזה מאי קאמר רב נחמן הכי לרב יהודה דהא לפי דעתו שרי
להשתמש מיהת באשה קטנה ודוחק לומר דדרך שאלה קא"ל וי"ל שהשיב לרב יהודה אמאי דקאמר
לישתי מר אנבגא בלישנא דלא אמרי רבנן ולא אינשי כדלעיל ואהא השיב דלהכי אמרי בהאי לישנא כדי
דתשמע בתי דונג ותיתי ותשקינן שהיא מורגלת בהאי לישנא בבית ריש גלותא וק"ל:

⁹ מעניין שאותן מהדורות שתרגמו כך, גם ניקדו באופן שאינו תואם את דקדוק הלשון הארמית: "שלח לה" על
דרך העברית – במקום הניקוד הארמי: "שלח לה". וכך גם במהדורת גמרא סדורה שמצולמת בראש קובץ זה.
¹⁰ שורש שג"ר במשמעות שליחה פיזית מופיע רק בלשון חז"ל, ככתחילת סוגיה זו: "ומשגרו לאנשי ביתו במתנה"
– כי היכי דתתברך דביתיהו. ראה רש"י וראב"ע על שג"ר בשמות יג יב. בתרגומים מצאתי רק במיוחס ליונתן שמות
כג כ: הא אגא משגרו מלאקא קדמך

¹¹ כך למשל מניח ד"ר ר' דוד ליפשיץ, ברוח טובה - גילויי הומור שנינות והווי בתלמוד, עמ' 232 (קישור):
הסוגיה דנה בכוס של ברכה' שמברכים עליה ברכת המזון בסיום הסעודה ומציינת שהמברך שולח
מהיין שבכוס לאשתו ולאנשי ביתו כדי שיתברכו גם הם. עולא סובר כנראה שנוהג זה מוטל על הבעל
בלבד. הוא מסרב ובכך מעורר את כעסה של ילתא. **השניים (רב נחמן ועולא) מבקשים לפייסה** אולם
היא מגיבה בדברי עלבון עוקצניים. עולא (שהיה אחד מ'הנחותי' – מהחכמים המקשרים בין חכמי ארץ
ישראל לחכמי בבל) מכונה בפיה רוכל המחזר בעיירות ומלהג 'דברים בעלמא' (ראה מהרש"א שם, ד"ה
ופרי) ובבגדיו השחוקים (מאבק הדרכים) מצויים כינים. דומה, שבכך היא רומזת בדרכה הנשית שבשל
היותו חסר בית (תרתי משמע הן במובן הפיזי והן במובן המשפחתי) אין הוא מודע לשלום הבית".

לא התבאר בדבריו מהיכן למד שגם עולא מנסה לפייסה.

¹² כך מניח הגר"ה קוק בעין איה על ברכות, פרק ז' פסקה מז:

"עולא איקלע לכי רב נחמן כריך וכריך כרכת מזונא יהיכ לי' כסא דברכתא, א"ל רב נחמן לשדר לה
מר כסא דברכתא לילתא, א"ל הכי אר"י אין פרי בטנה של אשה מתנרך אלא מפרי בטנו של איש,

אדהכי שמעת ילתא קמה כזיהרא ועלתה לכי חמרא ותברת ד' מאה דני דחמרא, א"ל ר"נ נשדר לה מר כסא אחרינא, שלח לה כי כ"ה נבגא דברכתא היא, שלחה לי' ממהדורי מילי ומטמרטוטי כלמי".

בהיות הוראת כוס הברכה הוא על יסוד הרחבת החיים והנהגתם ע"פ השלימות השכלית, ראוי לחוק בזה רושם קיים שתהי' הנהגת כל בית בישראל מתנהגת ע"פ דעתו המקורית של האיש, והאשה תמלא ברגשותיה הטהורות אל המטרה שיציב הבעל החכם המקורי, ואיזוהי אשה כשרה שעושה רצון בעלה. ואף שיש מקום לדון כי המצוינות ביותר ממיין הנשים, ראוי להן שתקחנה חלק בהנהגה לפי מושגיהן הפנימיות, סבר עולא כי ראוי להרשים בחותם ההלכה את היסוד הראוי בהנהגת רוב המין. וזהו תמיד שלימותו של הפרט בהיותו נכלל עם הכלל עם שימצא בו הצטיינות באופן מופלא. ילתא אמנם בהיותה בת הנשיא, מגודלת בטכסיסי מלכות וגדולה ומצויינת בשאר רוחה, סברה שראוי לתן מקום להנהגה של האשה לפי רגשותיה בדברים הנאותים ביותר אל הרגש, מבלי התלות על מקוריות האיש. ע"כ בהיותה עסוקה בהשפעתה על הכלל לפי שטתה בתהלוכות הנהגת הנשיאות, חשבה מחאת עולא לרבת ערך על שלטונה ותעודתה שהציבה לה לחינוך הבנות, וערכן בהנהגה כללית למצויינות מהנה. ע"כ עלתה לבי חמרא, ותברא, להורות שלטונה הבלתי תלוי באישה ג"כ, וכי יש מקום לה ג"כ לדון לפי עומק הרגש המיוחד למינה, בתור מנהגת עיקרית לא רק נטפלת. ור"נ להפיס דעתה בקש אמנם לשלח לה כסא אחרינא, להוראה שעם שבכלל צדק עולא ע"פ מוסדי ההלכה הכוללת, אפשר ג"כ להמצא אשה גברת ראויה להנהגה עיקרית בהרחבת החיים ע"פ יסוד השלימות השכלית, המכוון בכוס של ברכה. עולא אמנם רצה להשריש כי עם כל הצטיינות אשת החיל בכשרון רוחה, היא נוטה אל הרגש שמבלעדי השכל א"א לו להיות יסוד בהנהגה, ע"כ לעולם ראוי שתכיר האשה עכ"פ גם את הצטיינותה בתור מערכה שני' אם לא נטפלת לגמרי. ע"כ בשלח לה כסא אחרינא לא חזר משיטתו, כ"א שלח לה כל כ"ה נבגא דברכתא הוא, בתור מערכה שני' נגד מערכה השכלית, כערך הכוס השני אחר הכוס-של-ברכה העצמי, ראוי להכיר יתרון האשה המצויינת. ע"כ אין מקום להזניח צד היתרון של האיש והוראת ההטפלה של האשה. היא אמנם השיגה, שישנם מקצועות הגונים בעולם המוסרי, שרק ביד האשה להנהיגן באופן מבורך וטוב לפני ד'. כי הנה חיי המשפחה בהיותו הולך באופן טוב והגון ע"י השכלות האשה וטוב לבבה, יפעול הרכה על שלילת מצבים מוסרים רעים שיש להם מקום במי שחיי המשפחה שלו אינם על מלואותם. ע"כ אמרה ממהדורי, הבלתי חיים חיי משפחה תמידית, מילי, יצמחו דיעות בלתי נאותות ע"פ השקפותיהם הבלתי טבעיות. ומי מכיר בהוד חיי המשפחה כאשת החיל טובת השכל שהיא יסוד הבית, והיא תוכל בשכלה ושלטונה להסיר את ה"מילים" הרעים והפרעות שמסובבות ע"י החיים הפרועים של המהדורי שאין חיי הבית שלהם עומד על טבעו הנאה. ומה שנוגע לרגש, הלא האשה בעלת הרגש מטבעה, ראוי להוקיר הדרכתה לא רק בתור מרחבת ומפנקת את חוש היופי של האדם, כ"א משמרתו מניוול האפשרי לבא ע"י שפלות ידים של השגחה על ההנהגה הביתית. ומטמרטוטי, הבגדים הקרועים שמבזין את לובשיהן מצד עצמם, עוד יוסיפו בוז בהיות הגיעול מתוסף בהם בטבעם, בעזוב האדם הנקיות וסידור היופי שאי אפשר להבנות כ"א ע"י אשה צופיה הליכות ביתה. ובהיות האדם אובד את רגשו להיופי וכל לבא עד הדיוטא התחתונה של ביזוי וגיעול, עד שגם הוד המוסר והדרת החכמה ונועם כל נשגב בדעת ויראת ד' לא יקחו לבבו כראוי. ע"כ ראוי לחשוב את המצויינת שבנשים לעיקרית בהנהגה הכללית, ולא לעשותה רק טפילה. ובאשר יש פנים גם לדבר זה באופן מצויין, נכתב למטרה

זו החזיון הזה, במכתב אלקים חרות על לוח התלמוד הקדוש.

¹³ כך במהדורת ושננתם. כיו"ב במהדורת ארטוסקורול, המכונה בפי ישראלים רבים "שטונשטיין" (ע"ש המממן):

שלח לה [כוס אחרת, **ואמר**]...

גם בתרגום האנגלי במהדורת סונסינו (קישור):

He sent **it to her with** a message

וגם בתרגום האנגלי במהדורת קורן (קישור):

Ulla sent Yalta **a different cup with a message** saying that **all** of the wine in **this barrel is wine of blessing**; although you did not drink from the cup of blessing itself, you may at least drink from the barrel from which the cup of blessing was poured.

¹⁴ על התחיליות הבהליות לנסתר "לישדר/נשדר", ראה בקישור זה, עמ' 13.

¹⁵ כך משתמע ממהדורות הרב עדין שטיינזלץ בעברית (דלקמן): "שלח לה עולא לילתא: כל האי נבגא..."

¹⁶ כך ב"פירוש עוז והדר" (קישור), כנראה ע"פ מהרש"א: "[ו]שלח לה [שלח רב נחמן לומר לילתא]..."

¹⁷ בנוסף, בכתבי היד לא מופיעה בקשה חוזרת של רב נחמן. מיד לאחר התפרצות הזעם נאמר: "שלח לה: כוליה נבגא דברכתא הוא" (כת"י אוקספורד 366). זה כמובן מסייע לפירוש האחרון לקמן.

Florence II-I-7

אדהכי והכי שמע ילתא עיילא לבי דני בדיהרא תברא ארבע מאה דני חמרא **שלח לה כל האי אנפקא** דברכתא היא שלחה ליה ממהדורי מילי...

Munich 95

עולא איקלע לבי רב נחמן בירך ברכת (ה)מזונא יהב ליה כסא דברכתא א"ל רב נחמן לא סבר לה מר נשדר כסא לילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש שנ' וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמ' אלא פרי בטנה אדהכי והכי שמע' ילתא קם ????יהרא אזלא לבי חמרא תברא ארבע מאה דני דחמרא שלח ליה כל האי נגב' דברכת' היא שלחה ליה ממהדורי מילי מסמרטוטי כלמי

Oxford Opp. Add. fol. 23 - כתב ספרדי מרובע כנראה מן המאות 14-15

אדהכי שמעה ילתא קמה בזיהרא תברא ארבע מאה דני חמרא שלח לה כוליה נבגא דברכתא הוא שלחה ליה [מ]מהדורי...

¹⁸ כי אין צורך שהוא ישלח לה אישית, שהרי הברכה שורה לא רק על הכוס שהחזיק המברך בידו, אלא על כלל היין שבבית: כלל היין שעל השולחן ואולי אף במרתפי בעל הבית.

¹⁹ הרב אליהו לוי: המלה 'חבית' יכולה להתפרש במובן כד או שבסעודות גדולות הביאו על השולחן או על שולחן הגשה חביות גדולות של יין. השוה: "היינו כד היינו חבית" (בבא קמא כז, א), ורש"י שם: למקח וממכר - שביד המוכר לתת לו איזה שירצה ואפילו התנה עמו חבית דמשמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה: וע"ע בקישור זה וזה.
²⁰ כך במהדורות הרב עדין שטיינזלץ (בעברית):

- שטיינזלץ א: שלח לה עולא לילתא: כל האי נבגא דברכתא היא [כל החבית הזו של ברכה היא], ואם לא תשתה מכוס הברכה עצמה יכולה היא לשתות כל יין מן החבית
- שטיינזלץ ב ("שטיינזלץ-וילנא"): שלח לה עולא לילתא: כל האי נבגא, דברכתא [החבית הזו, של ברכה] היא, ואם לא שתתה מכוס הברכה עצמה, יכולה היא לשתות יין מן החבית הזו, והרי זו כשתיית כוס של ברכה.

²¹ בין אם 400 כאן כפשוטו, ובין אם לשון גזמה. וראה מש"כ רבי יעקב ריישר, עיון יעקב (קישור), והשוה למה שכתב ידידי, ר' משה יגודיוב נר"ו על המספר 400 ועין הרע, בספר "עין הרע בעין היהדות" עמ' 361–371, ובפרט לגבי 400 חביות היין שהחמיצו לרב הונא (עמ' 364).

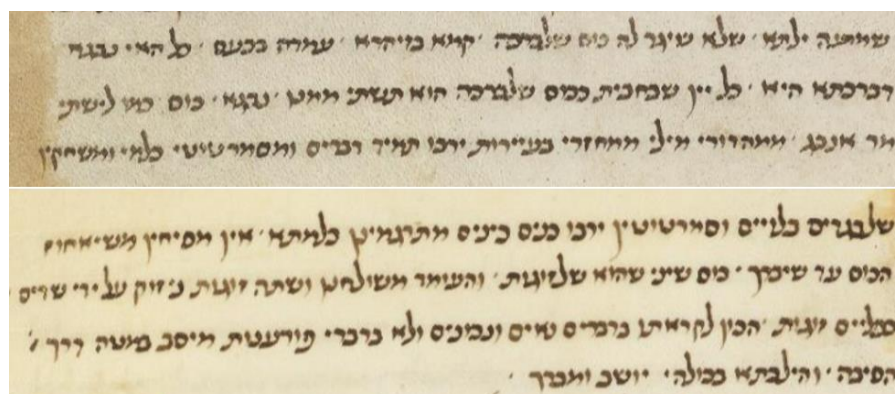
²² הפיסוק לפי זה הוא: כל האי – נבגא דברכתא היא. ואולי צ"ל (כמצוי ב"שטיינזלץ-וילנא"): כל האי נבגא – דברכתא היא.

²³ לענ"ד, זוהי כוונת רש"י הכותב (לפי נוסח הדפוס): "כל יין שבחבית ככוס של ברכה הוא. שתי ממנו!". הלוואי ויגלה עפר מעיני רש"י ויאמר לנו אם במילים "שתי ממנו" יש נימה צינית. בעצם, בתחיית המתים עדיף שנשאל את עולא עצמו...

בט"ז אורח חיים סימן קפב מצטט כיו"ב עם שינוי (כנראה שיבוש) אחד: "פירש"י כל יין שבחבית ככוס של ברכה היא [אצלנו: הוא] שתי ממנו".

בדומה לכך מצאתי בכתב יד מהמאה ה-14 (ספריית פלטינה, פרמה, איטליה Cod. Parm. 2589, מספר סרט בספרייה הלאומית: MSS-D 5340, F 13596) "פרוש התלמוד לרש"י (ברכות, חולין) בקישור זה:

https://web.nli.org.il/sites/NLI/Hebrew/digitallibrary/pages/viewer.aspx?&presentorid=MANUSCRIPTS&docid=PNX_MANUSCRIPTS000095177-1#|FL17257500

לענ"ד, "שבחבית" מכוון ל"דני" שהוזכרו קודם לכן (וכך רש"י פרשם לעיל ד, ב), ואכן מצאתי שי"ג ברש"י בלשון רבים "כל יין שבחביות" (קישור) וכן העתיק וכן הבין בפשיטות הרב אליהו בן יהודה ליב רטנר, פשר אגדתא, ווארשא, תרנה (קישור): "והדברים תמוהים לומר שצדקת כזו תשבור בחמתה ת' דני דחמרא... ועוד... ופירש"י כל יין שבחביות ככוס של ברכה היא שתי ממנו עכ"ל. לא יתכן שיצחק בה עולא! ועוד מהו ששלחה לי' ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי, היתכן שכיוונה לבזות ת"ח גדול כעולא". עי"ש מה שדרש בזה ע"ד הסוד.

וצ"ע בכתבי יד נוספים של רש"י! אשמח להכיר אתר נוח וידידותי לבדיקת נוסחאות פירושו לתלמוד.